

Чедомир М. ЛУЧИЋ*

ИСТОРИЈСКА МИСАО И ЗАВИЧАЈНА ИСТОРИЈА

Откад човјечанство, ма у којем облику или развојној фази постоји, од тада се човјек човјеком бави. Од тада и природи повремено пркоси да би јој се (хтио или не), ипак, повиновао.

На то га подстиче урођена (од Бога дарована) слобода мисли преко које се искушавају људска хтјења или зауми.

„Шта је човјек а мора бит' човјек”, не рече случајно сочинитељ „Вијенца горскога”.¹

А шта је највише утицало да та „тварка коју земља вара” оде на развојном путу тако далеко и бесконачност са својом ограниченошћу спаја.²

Једноставан одговор – Мисао.

И баш та прва мисао (без обзира на то је ли проистицала из страха пред чудесношћу постојања или из нагонске жеље за опстанком), била је историјска.

СТИЦАЈЕМ ТАКВИХ РАЗНОРАЗНИХ ОКОЛНОСТИ, И ИСТОРИЈСКА НАУКА КАСНИЈЕ ПОСТАЈЕ ПРВОМ И ВОДЕЋОМ ОПШТЕОБРАЗОВНОМ.

Иако није све историја, јесте у историји, јер је у времену и простору.³

Само је надвременост изван мисаоних (а тиме и историјских) домета човјека, недокучива у свевремено необјашњивим сферама гдје „људско запиње познање”, како и ловћенски мудрац закључиваше.

* Редовни професор Филозофског факултета у Источном Сарајеву

¹ Петар II Петровић Његош је кроз своја филозофско-поетска остварења скоро увијек (наравно, гдје је то било примјерено) примјењивао и историјску мисао. Међутим, она је била више романтичарска и, у будничком смислу, усмјерена на активирање маса у свеопшту ослободилачку борбу кад за то дође вријеме.

² Историјска наука је постизала највећи успјех тамо гдје је имала објективне, а тиме и критичко-историјске погледе.

³ Управо, то и даје фундаменталне, тј. свеопште одлике историји као науци.

Та свеобухватност историје у оквирима хомоуниверзума даде јој фундаменталне димензије мимо остале науке и обавезу да на све њих свој надглед чини.

И као што је учитељско-васпитна ријеч најауторитативнија за школске прваке тако и ова „учитељица живота” непрестано (и никад намељиво) усмјерава ка свеопштем кроз проговор о минулом или текућем.⁴

Нажалост, прваци а носиоци друштвених промјена и процеса (у самољубивом ходу) забораве на прошлост, умишљајно поистовјете себе са својевременошћу⁵ и тако, „заборавно” изгубе азимуте будућности и окрену (или својеглаво окрену) странпутицом коју историјска мисао прати али не контролише. Тако је одвајкада и тако ће бити засвагда.

То су ти празноходни кораци који (и материјално и духовно) створе огромне празнине иза којих попут природног обнављања све креће на ново, ако не из почетка оно са одређене (криворађем напуштане) друштвено-развојне линије. А да није тога историјска мисао би надзорила токове напретка и на њеним поукама темељио би се ход друштва. Промашаји поготову обрти и кораци уназад, били би рјеђи.

Не тражимо потврде од искони. Осврнимо се нпр. само на посљедња два стољећа, или мало раније.

Француска револуција прокламује слободу човјека и грађанина, а корзикански самовољац (убрзо затим) гази земље и народе и доноси им нови облик слободе у обланди француске велемоћи.

Или, приближимо се датумски још више ововремену. Зар фашизам и национализам нијесу историјска уназадност?

Гдје је тамо страначје и слободна воља? Нема је. Све је подређено наводно „вишим” циљевима тзв. „новог”, а у ствари анахроног стереотипа фетишизовања диктаторски осмишљених норми.⁶

Па зар, теоријски и практично, контрадикторна комунистичка идеологија није производ злоупотребе маса и материјалне добити?

⁴ Ниједна наука, сем историје, не држи монопол на тумачење прошлости, утврђивање садашњости и предвиђање будућности.

⁵ Вријеме издиже водеће људе и условљава догађања у ширем смислу те ријечи.

⁶ Ово је и потврда којом се доказује да се друштво, на историјском путу развоја, увијек не креће узлазном линијом. Зар је, рецимо, ико ко историјски расуђује, могао и помислити да ће другу половину 20. стољећа потресати вјерски ратови (боље рећи сукоби) какав је био случај са Хомеинијевим Ираном, мада имамо и ближих примјера, како временски тако и просторно.

Да је тако, потврђују и њени идејни творци (иначе, јеврејско-масонски мајстори) из Порајња (Маркс и Енгелс) или од Стаљина опаснији (иако за краће и крваво несноснији) практичар большевичке црвене догме, Лењин.⁷

А они и ини су или учитељи фанатизовања човјека (и то недужног радника – незадовољног пролетера или малоприходног сељака – паупера).

И гдје је ту логика историјске мисли? Нема је! Тачније, јавља се њена злоупотреба. Као што исти извор не може и горку и слатку воду давати истовремено (што је још старозавјетно сазнање које је цетињски светитељ Петар Први и као поуку тада истовјерном народу своје упућивао) тако ни манифестом манифестована диктатура пролетеријата није могла бити и слобода за све.

Историјска мисао губила је ту свој смисао јер се све мимо њених надзора одвијало.

И док су нове интер-јуде распињале нове мученике, тумачи историје морали су и мимо принципа своје науке чувати голо битисање и повијати се пред олујама црвене помрчине.

Истина, и тамо гдје демос почиње креирати разноликост погледа (па и гдје су слободе више заживјеле) јављају се егоистичко-шићарцијски тумачи „историјске мисли”.

Они испомажу политику да буде креатор историје, што је блудно за древну учитељицу, умјесто да она усмјерава (или бар обуздава) неуравнотежена политичка хтјења.⁸

Искривљујући, исправније рећи кривотворећи суштинску мисао историјске истине (ма о чему било ријечи), стварају се предуслови за нове пометње и неусклађености на путу развоја рода људскога.

А каква је и колика улога завичајне историје у мозаику опште историјске мисли лако је претпоставити. Значајна и те како. Исто тако и ризична.

Иако је појам завичаја далеко комплекснији него се наизглед чини, тамо гдје је атарски ограниченији и ризик од лутања (угодније је рећи застрањивања) постаје већи.

Зашто? Зато што се, идући поступношћу (од ближег ка даљем) теже издваја битно од небитног. Неријетко, под пресијом локалних ауторите-

⁷ Комунизам као масонски продукт морао је пасти онда кад су његови идејни напојници у масложама изгубили потребу за њим. Али сјетимо се само, иза колико страшног погрома човјечанства.

⁸ Тамо гдје се политика мијеша у историју губи се научна објективност и ова постаје слушкиња одређене гарнитуре (чешће олигархије) власти.

та, али и сопствене пристрасности, поготову недовољне историографске непровјерености, долази до непоузданих закључака кривотворја.⁹

Није ту нехотица ако се историјска мисао слиједи. Ту је у питању чешће прихватање импровизације као производа аматеризма разноразних (циљних и нециљних) тумача који никако да се ослободе традиционализма као најтеже море у историјској науци.

Све то прати својеврсна романтичарска фразеологија коју није лако рашчинити и кад се хоће (а чешће неће) да се примијени методологија толико призиване критичко-историјске школе.

Уосталом, ширим масама (поготову политикантским рачунцијама у завичајним оквирима) историјска истина више смета.

Зар су потребни примјери? Ако јесу, има их на претек. Било гдје и из било којег земана.

Осврнимо се, не даље од овог нашег црногорско-херцеговачког племенског расадишта.

Има ли села или округа гдје није пренапрегнута улога појединаца или средине у свеопштој ствари? А колико ли је ту измишљајности поткријепљено мистификаторским (тј. лажним) документима, али и умишљајности, није тешко претпоставити. Крцате су етно-антрополографске збирке материјалом сумњиве вриједности.

Краљевска академија објавила је бројна остварења везана за насеља. На њих су се, неријетко и без провјере, позивали.

Ердељановићева „Стара Црна Гора”¹⁰ издашано црпи предање у завичајним оквирима.

Слично је и код Стева Дучића и низа других. Андрија Лубурић чешће доноси и циљно подметнута документа која изазивају забуну.¹¹

Иако је нпр. Пива (посебно Пивска планина) била бањско катуниште (што је и Цвијић забиљежио), овај под завичајном опсесијом врши инверзију. То и поред чињенице да су их бројна братства из Бањана (логично, идући од нижих ка вишим предјелима), трајно насељавала.

⁹ Можда нигдје као на примјеру Црне Горе нема више исфорсираних тзв. „историјских истина”, које су у ствари све друго више него то. Тако научни истраживач долази под удар локалних „чувара” те њихове, на традицији засноване „домаће” историје. Дакле, традиционална тумачења скоро никад немају научну потку, а такве су импровизације уопште.

¹⁰ Јован Ердељановић у дјелу „Стара Црна Гора” доноси низ података који морају проћи кроз научну анализу зато што су засновани на мистификацијама.

¹¹ Андрија Лубурић је и сам стварао мистификације.

Нијесу се ни пионири наше критичко-историјске школе – Руварац и Томић-могли лако одупријети обилним наплавинама традиционалистичке измишљајне „историографије”.¹²

Поред бројних, научно нејаких а ненаучно заједљивих, одговора парирао им је и краљевски политиколошки историк Лазар Томановић, дочекујући их демагошко-фразеолошким језикословљем.

У каснијем (недавном) времену, пред налетом новије удварачке историографске гарде са марксистичком симболиком, тешко се одржавао и убједљиви антитрадиционалиста Бранислав Ђурђев.¹³ Ово и поред тога што је био чувени турколог и изворни познавалац цариградских архива.

И презентирани дефтери и канун-наме и локалзавичајна архивистика из турских и других документационих спремишта, лаички су оспоравани. Па и што је тврдње аргументованије доказивао, на већи је отпор наилазио.

Царев Лаз је, поменимо, морао остати отоманско губилиште и поред неодрживости коју је чак и географска просторност ограничавала.

Или, по традиционализму, муселими, тј. кнезови, приказивани су као велики блудничари иако су и по руским изворима сматрани најоданијим турским иновјерцима. Наметљивошћу су дјеловали као народни трибуни и поред чињенице што је бројнима слух морао бити изоштрен да пријаве народно негодовање уз могућност да, при сакупљању харача, од сваког дома за себе задрже по 6 акчи, тј. турских сребрењака.

А тек у каквом смо сосу машталачке локал-којекавштине данас тешко да би временски стигли да то разлуче и бројнији научни тимови.¹⁴

Зато је завичајна историја изазов, обавеза али и додатна тешкоћа стварних, а елдорадо циљних (дневноупотребних) историчара.

Уосталом, добро то знају елитни историографски посленици Црногорске академије наука и умјетности, чији предњаци ово питање покрећу уз тежњу да свако озбиљније историјско дјело дође на видјело критичког суда.

Гледајући у даље еоне, наука ће им бити захвална.

¹² Иларион Руварац и Јован Томић су пионири критичко-историјске школе код нас и демистификују бројна дотадашња циљна тумачења историје.

¹³ Бранислав Ђурђев је сљедбеник Руварчевог и Томићевог научног приступа. Стога је и наилазио на велики отпор код сљедбеника традиционализма.

¹⁴ Сукоб са традиционализмом није завршен ни данас. Напротив, иако несхватљиво, у новијем времену разбуктава се. Зато је и подјела међу научним посленицима из ове области све израженија.

Чедомир ЛУЧИЧ

ИСТОРИЧЕСКАЯ МЫСЛЬ И ИСТОРИЯ РОДИНЫ

Резюме

Нигде как в Черногории, критическая историческая мысль не находится под постоянным влиянием традиционализма. Этим создаётся плохое понимание о прошлом. Кроме того здесь посредством политически подходящих “историков” это понимание становится более нереальным.